

LABORATORIUM EDUKACYJNE – ELEMENTY TWÓRCZOŚCI LE CORBUSIERA PUNKTEM WYJŚCIA DO STUDIOWANIA PRZESTRZENI ARCHITEKTONICZNEJ.

EDUCATIONAL LABORATORY – ELEMENTS OF THE LE CORBUSIER'S ARCHITECTURE AS A BASE FOR STUDYING ARCHITECTURAL SPACE.

Agata Szymańska
mgr inż. arch.

STRESZCZENIE

W nauczaniu ważne są podwaliny dzisiejszych kierunków i dróg, którymi podąża współczesna architektura. Przemiany, których świadkami jesteśmy dziś, są głęboko zakorzenione w ideach początku XX wieku. Powinniśmy zatem uważniej studiować twórców Modernizmu, bo to oni są architektami pogranicza, bez których nie byłoby współczesnej architektury. W niniejszym artykule została przedstawiona propozycja nauki o przestrzeni poprzez pryzmat twórczości Le Corbusiera. Ważne jest wyciągnięcie z niej nowych wartości i ukazanie odnawialnego spojrzenia na architekturę Le Corbusiera. Niech nie będzie ona eksponatem muzealnym, a żywym laboratorium badawczym.

Słowa kluczowe: Le Corbusier, edukacja, Modernizm

ABSTRACT

In teaching very important are foundations for today's directions and roads which the contemporary architecture is following. The transformations that we are witnessing today, are deeply rooted in the early twentieth century ideas. We should, therefore, study more carefully authors of the Modernism, because they are architects of the borderland, without which there would be no contemporary architecture. In the present article was described proposal of the theory about the space through the prism of the artistic work of Le Corbusier. It is important to take out a new values and emerge the renewable look at this interesting architecture. It should not be a museum exhibit item, but a laboratory for research.

Keywords: Le Corbusier, education, Modernism

O AUTORZE:

Architekt, dyplom na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej, obecnie doktorantka dr hab. Lucyny Nyki na Wydz. Arch. PG. Od 4 lat niezmiennie zafascynowana twórczością Le Corbusiera.

Zawód architekta jest zawodem specyficznym. Oprócz oczywistych umiejętności projektowania przestrzeni i zagadnień konstrukcyjno – budowlanych oraz wycucia estetycznego architekt musi być niezłym rysownikiem, negocjatorem, psychologiem, socjologiem, ekonomistą, pisarzem i historykiem w jednym. Rolą uczelni i architekta – nauczyciela jest jak najlepsze przygotowanie młodego człowieka do tego zawodu. Pytanie tylko, czy architektury uczyć bardziej z Neuferta – popularnego podręcznika projektowania architektoniczno– budowlanego, czy z Kocha – podręcznika do historii architektury, czy z „Niewidzialnych miast” Italo Calvino, poetyckiej, pobudzającej wyobraźnię opowieści o miastach. Czasy mistrza i ucznia dawno już odeszły w niepamięć, myślimy szybciej, uczymy się szybciej, czytamy więcej, zalewa nas ogrom informacji, korzystamy z różnych jej źródeł, zatem ważna jest umiejętność selekcji. Nie ma gotowej recepty na to, jak zostać architektem.

Banalne jest stwierdzenie, że architekt nie tworzy w próżni, ani dla siebie. Obiekt architektoniczny powstaje w określonym kontekście urbanistycznym, momencie historycznym i jest konsekwencją współczesnej myśli technicznej, kondycji społecznej i ciągłości kulturowej. Zdevaluowało się pojęcie budynku jako skończonego dzieła architektury, mówimy o projektowaniu przepływów, zmienności wewnętrznych środowisk, interakcji, scenarii.[1] Zawód architekta często porównujemy z zawodem reżysera jako kreatora spektaklu, projektanta przejść przez budynek.

W nauczaniu ważne są podwaliny dzisiejszych kierunków i dróg, którymi podąża współczesna architektura. Przemiany, których świadkami jesteśmy dziś, są głęboko zakorzenione w ideach początku XX wieku, zatem dlaczego początek XX wieku jest omawiany zazwyczaj bardzo tendencyjnie i ogólnikowo? Czy I połowa XX wieku to jeszcze historia architektury, czy już architektura współczesna? Z pewnością ani jedno ani drugie... Uczelnie polskie kładą zbyt mały nacisk na architekturę okresu Modernizmu, a jest ona ważnym fenomenem pogranicza między historią a współczesnością. Badanie twórców Modernizmu stanowi zatem punkt wyjścia do analizowania architektury współczesnej.

1. POTENCJAŁ EDUKACYJNY WYNIKAJĄCY Z ANALIZ TWÓRCZOŚCI LE CORBUSIERA.

Jest wiele dróg nauczania architektury, są różne szkoły, systemy i metody. W niniejszym artykule przedstawiona zostanie propozycja nauki o przestrzeni architektonicznej poprzez pryzmat twórczości Le Corbusiera, jednego z największych architektów XX wieku, który badaczom architektury wymyka się wszelkim klasyfikacjom. Twórczość Le Corbusiera jest interesująca nie tylko ze względu na dużą liczbę realizacji i niezwykłą siłę twórczą, lecz przede wszystkim na swoją zadziwiającą aktualność i ponadczasowość oraz nieustające źródło inspiracji. Choć sam Le Corbusier był samoukiem i znane jest również jego antyakademickie podejście do architektury, dziś, po ponad 40 latach od jego śmierci na stałe wszedł do kanonu klasyków architektury nowoczesnej. Mimo to w Polsce kojarzony jest cały czas z wyrwaną z kontekstu „maszyną do mieszkania” oraz socjalistycznymi blokowiskami, których w naszym krajobrazie nie ma. Warto się zatem bliżej przyjrzeć jego złożonej twórczości, zbadać kontynuacje i wyciągnąć z niej nowe wartości oraz twórczo je przełożyć na język architektury XXI wieku.

O Le Corbusierze napisano wiele książek, monografii, artykułów, wydano niezliczoną ilość albumów, kompleksowych zbiorów jego projektów i realizacji zarówno architektonicznych i urbanistycznych jak i malarskich, rzeźbiarskich. Sam Le Corbusier jest autorem ponad pięćdziesięciu książek o różnej tematyce. Najślawniejsza „Vers une architecture” z 1923 roku długo uważana była za „biblię” architektów i wywarła wielki wpływ na kilka pokoleń architektów na całym świecie. Bardzo ważna jest również działalność Fundacji (Fondation Le Corbusier) mieszczącej się w Paryżu. Fundacja zajmuje się przede wszystkim przechowywaniem oryginalnych projektów, szkicowników,

prac malarskich i rzeźbiarskich Le Corbusiera, ale również wydawaniem publikacji, organizowaniem konferencji, wystaw, współpracą z różnymi instytucjami i państwami na całym świecie, jednym słowem promocją architektury Le Corbusiera. Czy wobec takiego ogromu informacji i publikacji na temat Le Corbusiera jesteśmy jeszcze w stanie powiedzieć o nim coś odkrywczego? Charles Jencks pisał w latach 80-tych, że „żyjemy w okresie pozytywnych następstw teorii Le Corbusiera, ale także w okresie nieuchronnych następstw jego oczywistych błędów i musimy zdawać sobie z tego sprawę.”^[2] Wydaje się, że po ponad 20 latach od tych słów architektura Le Corbusiera wymaga kolejnego przewartościowania, gdyż istnieje wiele elementów twórczości, które nadal inspirują i są zadziwiająco aktualne. Ważne jest wyciągnięcie nowych wartości i ukazanie odnawialnego spojrzenia na architekturę Le Corbusiera. Niech nie będzie ona eksponatem muzealnym, a żywym laboratorium badawczym.

2. TWÓRCZOŚĆ LE CORBUSIERA PRETEKSTEM DO NAUKI O PRZESTRZENI.

Bardzo popularne są ćwiczenia projektowe na przykładzie twórczości mistrza modernizmu na uczelniach francuskich czy hiszpańskich, nie jako ciekawostka i ewenement architektoniczny, ale prawdziwa kopalnia wiedzy o przestrzeni.

Ćwiczenia te są skierowane do studentów pierwszego roku wydziałów architektury jako wsparcie nauczania początkowego, poznawanie podstawowych pojęć architektonicznych, dzięki nim student zapoznaje się również z teorią architektury XX wieku, kontekstem, z którego wyrosła twórczość Le Corbusiera. Jedną z możliwości nauczania praktykowaną na jednej z uczelni hiszpańskich (zajęcia na Wydziale Architektury Universidad de Las Palmas de Gran Canaria w Hiszpanii, w których uczestniczyła autorka niniejszego artykułu w roku akademickim 2005/06) jest analiza konkretnego budynku Le Corbusiera. Student rozkłada budynek na czynniki pierwsze, pod okiem prowadzącego przeprowadza szereg analiz obiektu, poczynając od poznania struktury, podstawowych wymiarów, na twórczej interpretacji skończywszy. Analizy obiektu mogą obejmować schemat funkcjonalny budynku, analizy podstawowych zasad kompozycyjnych, strukturę bryłową obiektu, relacje z otoczeniem, usytuowanie względem stron świata, oddziaływanie wewnątrz – zewnątrz, wewnętrzne cyrkulacje, przestrzeń otwartą i zamkniętą. Różnorodność i ilość analiz zależy oczywiście od pomysłowości i kreatywności studenta. Następnym krokiem jest twórcza, abstrakcyjna interpretacja jednego z elementów analiz, znalezienie odniesień, podobieństw w architekturze współczesnej i tu jest wiele możliwości. Może to być projekt rzeźby, instalacji, collage, obrazu, nawet utworu muzycznego. Student jest zmuszony do wykazania się własną wyobraźnią i pomysłowością.

Twórczość Le Corbusiera przybliżyć jednak można w różny sposób. Przede wszystkim trzeba pokazać, jak jest aktualna i co może dać nam dziś, porównując i zestawiając ją z realizacjami architektury współczesnej. Znakomitym laboratorium dla współczesnej edukacji byłaby analiza pewnych elementów twórczości Le Corbusiera oraz mobilizacja studentów do odnajdywania kontynuacji w architekturze współczesnej.

Bardzo interesujące ze względu na swą różnorodność i złożoność są **typologie ruchu** w budynkach Le Corbusiera. Ruch nie ogranicza się jedynie do schodów i ramp, ale obejmuje również wewnętrzne korytarze, organizację przestrzeni uwarunkowaną wynalezieniem konstrukcji szkieletowej oraz scenerie drogi, jak również sam cel tej drogi. Le Corbusier widza – użytkownika przestrzeni prowadzi kolorem, światłem, fakturą i kształtem. Jedną z takich podróży przez budynek Millowners Association Building w Indiach opisuje Dominique Lyon: „(...) (Le Corbusier) zaznacza powoli: tu jest zakrzywiona powierzchnia, tu czerwona ściana, dalej prosto galeria, tu podwójna kolumna, stół zamrożony w betonie i tak dalej.”^[3] Celem drogi w obiektach Le Corbusiera może być kaplica, dach użytkowy, pokój o kształcie mnisiej celi, ogród na dachu itp.

Rampy nierzadko stanowią główny element obiektu, pełnią nie tylko funkcję czysto komunikacyjną lecz przede wszystkim przeprowadzają przez budynek. Ważna jest droga i zmieniające się perspektywy obiektu, promenada architektoniczna. Pojęcie promenady architektonicznej po raz pierwszy u Le Corbusiera pojawiło się przy okazji budynku La Roche-Jeanneret w Paryżu i konieczności ekspozycji dzieł sztuki. Tak owo pojęcie wyjaśnia Charles Jencks: to „uporządkowany ciąg przestrzenny zaczynający się hallem wejściowym o potrójnej wysokości i kończący się, zależnie od wybranej drogi, pochyłą rampą – galerią lub ogrodem na dachu.”[4] W późniejszych realizacjach Le Corbusiera rampa doprowadza do budynku, czyli staje się łącznikiem zewnątrz-wnętrze lub przechodząc przez budynek łączy dwie ulice.

„Wolny plan” i konstrukcja szkieletowa – jeden z wynalazków Modernizmu w latach 20-tych pozwoliły na to, aby budynek otworzyć i pozbawić sztywnych podziałów przestrzeni. Ważne stają się wewnętrzne cyrkulacje na poziomie planu, które odzwierciedlają rytm życia i domowych czynności.

Wynalezienie konstrukcji szkieletowej pozwoliło również na eksperymenty z **architekturą modułarną**. Budowanie domów lub bloków z powtarzalnych elementów w dowolnych konfiguracjach (osiedle Pessac), ustawianie modułów jeden na drugim (projekt Immueble Villas) czy wsuwanie modułów w „stelaż konstrukcyjny” (Unite d’Habitation) to podwaliny dzisiejszej tzw. kontenerowości w architekturze.

Ciekawym motywem w twórczości Le Corbusiera jest **cela** i łączący się z nią szeroko rozumiany minimalizm przestrzeni potrzebnej do życia: „ekonomia gestów, zasad i myśli.”[5] Cela nie jest więzieniem, jest minimum potrzebnym człowiekowi by żyć i tworzyć, aby się wyciszyć, pobyć samemu, pomyśleć. Sam Le Corbusier był wierny tym zasadom, celę znajdziemy w jego atelier, w domu przy ul. Nungesser-et-Coli w Paryżu; jego letni domek w Cap Martin cały jest celą – pustelnią, w której spędzał każde wakacje. Również pokoje w Jednostce Marsylskiej przypominają mnisie cele klasztoru La Tourette. Warto przy tej okazji zwrócić uwagę na zadziwiającą aktualność problemu minimalizmu przestrzeni życiowej, szczególnie w ciągle zagęszczających się miastach. Eksperymentalne projekty osiedli studenckich, kubików stawianych na dachu, „doklepanych” do budynku, zawieszanych nad placem czy domów dla singli (Single Haus, projekt: Front Architects) to nie odległa przyszłość, ale pomysły i realizacje współczesnych projektantów.

Twórczość Le Corbusiera analizować można również pod kątem szeroko rozumianego **światła** i **natury**. Światło w jego budynkach zawsze pełniło dwojaką rolę. Czysto utylitarna funkcja światła naturalnego czyli oświetlenie wnętrza łączyło się z jego wymową metafizyczną, „niewysłowioną przestrzenią” („przepojona światłem, spokojem i o idealnych proporcjach ściśle ze sobą współgrających form” [6]). „Le Corbusier był jednym z tych, którzy przyczynili się do nowoczesnego kultu słońca”. [7] Zarówno w budynkach sakralnych jak i mieszkalnych światło było jednym z głównych elementów architektury, gdyż czym jest architektura, jeśli nie grą brył w świetle właśnie? [8]

Interesujące w twórczości Le Corbusiera są relacje budynku z **naturą**, zaczynając od tarasów użytkowych na dachu, Corbusierowskiej triady: słońca, zieleni, powietrza, kontemplacji widoku jako „kwintesencji domowej przyjemności” [9] po aranżację budynku wokół drzewa, kształty elementów budynków wzięte prosto z natury oraz matematyczną harmonię istniejącą w przyrodzie i system proporcji „złotego podziału”.

Warte uwagi są również zagadnienia z dziedziny **form** architektonicznych i „skóry” obiektów. Rzeźbiarskość architektury kaplicy Ronchamp i późnej twórczości Le Corbusiera tzw. Brutalizmu w architekturze, stosowanie surowego betonu z widocznym rysunkiem deskowania, krzywizny ścian i dachów oraz formy organiczne płynnie przechodzące jedna w drugą, wychodzące ponad dach przywodzą na myśl twórczość Franka Gehrego, Zaha Hadid, Stevena Holla czy Tadao Ando.

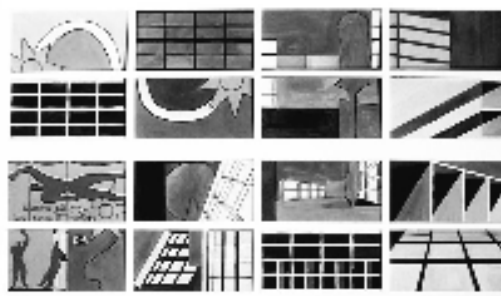
Jak już wcześniej zostało wspomniane, ukazanie Le Corbusiera z trochę innej, mniej tendencyjnej strony może stać się pretekstem do dalszych poszukiwań i nauki.

Ktoś słusznie zapytać może, dlaczego nauczanie o przestrzeni ma się opierać na twórczości Le Corbusiera właśnie i czy nie jest to pewnego rodzaju ograniczenie. Odpowiem zatem, że jest to jedna z możliwych dróg, a pozorne ograniczenie i zawężenie może otworzyć wiele możliwości dydaktycznych.

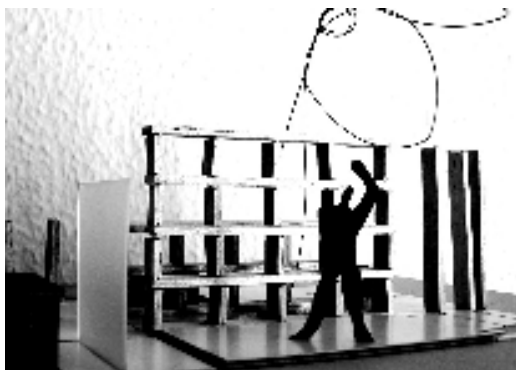
Uważam, że powinniśmy uważniej studiować architekturę okresu Modernizmu odkrywając nowe wątki oraz kłaść większy nacisk na jakość jej nauczania. Tacy architekci jak Le Corbusier, Mies van der Rohe, Frank Lloyd Wright, Walter Gropius i Bauhaus, Alvar Aalto, Oscar Niemeyer wytyczali szlaki i to oni są architektami pogranicza, bez których nie byłoby współczesnej architektury.

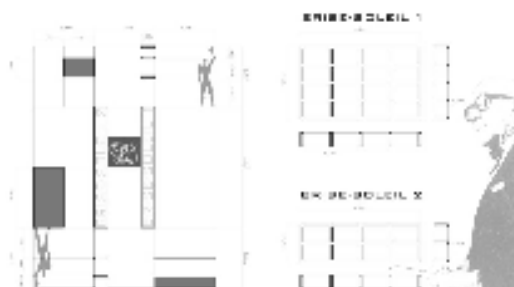
II.1. Analiza domu dr Curutchet w La Placé, w Argentynie (proj. Le Corbusier 1949) w ramach zajęć na Universidad de Las Palmas de GC. Rysunki: A. Szymańska

II. 2. Twórcza interpretacja jednego z elementów analiz: brise-soleil. Rysunek: A. Szymańska

II. 3. Rzeźba przestrzenna - makieta. Wykonanie: A.Szymańska

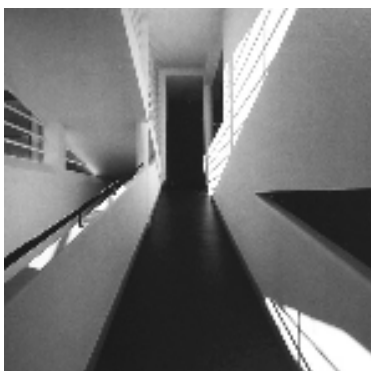
II. 4. Rzeźba przestrzenna - projekt. Rysunek : A.Szymańska

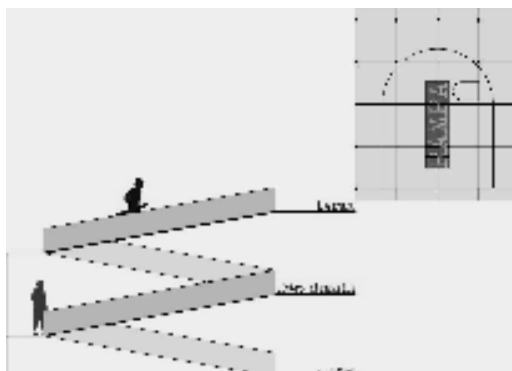
Il. 5. Promenada architektoniczna willi La Roche; proj. Le Corbusier. Źródło: Frampton K., Schezen R., „*Le Corbusier – architect of the XXth century.*”, Harry N. Abrams, Inc. 2002.

Il. 6. Muzeum Kiasma w Helsinkach; proj. S.Holl. Źródło: www.iapl.info/.../IAPL_2005/IAPL-2005-Main.htm

Il. 7. Rampa willi Savoye; proj. Le Corbusier. Źródło: Frampton K., Schezen R., „*Le Corbusier – architect of the XXth century.*”, Harry N. Abrams, Inc. 2002.

Il. 8. Rampa głównym elementem obiektu – willa Savoye. Rysunek: A.Szymańska

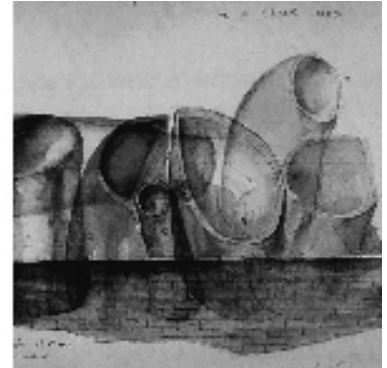
Il. 9. Architektura – rzeźba : kaplica Ronchamp; proj. Le Corbusier. Źródło: Frampton K., Schezen R., „*Le Corbusier – architect of the XXth century.*”, Harry N. Abrams, Inc. 2002.

Il. 10. Architektura – rzeźba : muzeum w Bilbao; proj. F. Gehry. Źródło: www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=29420...

Il. 11. „Armata światła” w klasztorze La Tourette; proj. Le Corbusier. Źródło: Frampton K., Schezen R., „*Le Corbusier – architect of the XXth century.*”, Harry N. Abrams, Inc. 2002.

Il. 12. „Butle światła” w kaplicy St. Ignatius; proj. S. Holl. Źródło: www.stevenholl.com

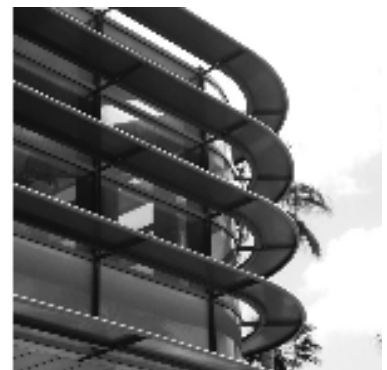
Il. 13. Wnętrze kaplicy Ronchamp, proj. Le Corbusier. Źródło: www.bc.edu/bc_org

Il. 14. Wnętrze Kościoła Świata; proj. T. Ando. Źródło: **Furuyama M.**, „*Ando*”, Taschen 2006.

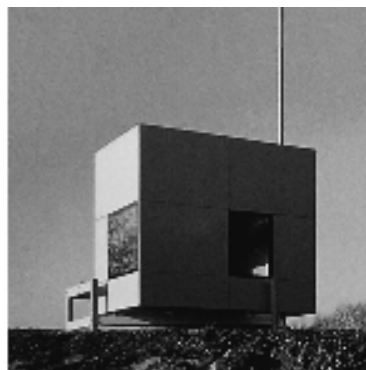
Il. 15. Betonowe brise-soleil; proj. Le Corbusier. Źródło: **Boesinger W., Girsberger H.**, „*Le Corbusier 1910-65*”, Artemis, Zurich 1967.

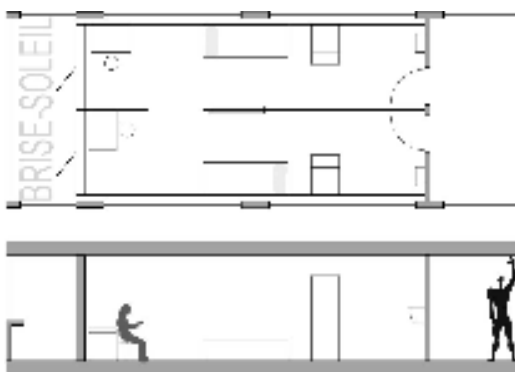
Il. 16. Współczesne „lamacze światła”; proj. Abalos&Herrerros. Źdj.: A.Szymańska

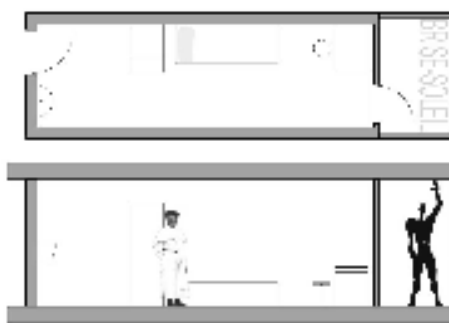
Il. 17. Cella mieszkalna – Cap Martin; proj. Le Corbusier. Źródło: Frampton K., Schezen R., „Le Corbusier – architect of the XXth century.”, Harry N. Abrams, Inc. 2002.

Il. 18. Cella mieszkalna – Micro-Compact home; proj. L.Haack+J.Hopfner Architecten . Źródło: „The Architectural Review” 12.2006.

Il. 19. Cella mieszkalna w Jednostce Marsylskiej; proj. Le Corbusier. Rysunek: A.Szymańska

Il. 20. Mnisia cela w klasztorze La Tourette; proj. Le Corbusier. Rysunek: A.Szymańska

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Nyka L., „Od architektury cyrkulacji do urbanistycznych krajobrazów”, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2006, str.29-59
- [2] Jencks C., „Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury”, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982, str. 8.
- [3] Lyon D., Denis A., Boissiere O., „Le Corbusier alive”, Editions Pierre Terrail, Paris 2001, str.155
- [4] Jencks C., „Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury”, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982, str.73
- [5] Le Corbusier, „Toward an Architecture”, Getty Research Institute, Los Angeles 2007, str.172
- [6] Jencks C., „Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury”, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982, str.198
- [7] Choay F., „MASTERS OF WORLD ARCHITECTURE – Le Corbusier”, George Braziller, New York 1960, str.19
- [8] Le Corbusier, „Toward an Architecture”, Getty Research Institute, Los Angeles 2007, str.157
- [9] Benton T., „The Modernist Home”, V&A Publications, London 2006, str.30